

Prøver – Evaluering – Undervisning

Samfundsfag

Maj – juni 2010

Ved fagkonsulent Niels Lysholm

Styrelsen for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Grundskolen
Kontor for Afgangsprøver, Test og Evaluering

Indhold

Forord	3
Evalueringen	3
Opgivelserne	4
Prøveoplæggene	4
Prøveafholdelsen	5
Andet	6
Hovedkonklusioner	8
Opgivelserne	8
Prøveoplæggene	8
Prøveafholdelsen	8
Andet	9
Afrunding	10

Forord

Det er blevet en fast tradition, at der udarbejdes PEU-hæfter for de fag, som afsluttes med en prøve. Evalueringen sker ud fra et ønske om at tegne et samlet billede af årets prøve i faget. Herved kan de erfaringer, der er indhentet gennem prøveafholdelsen, benyttes i forbindelse med tilrettelæggelsen af de fremtidige mundtlige prøver og måske også være en hjælp i planlægningen af undervisningen.

Samfundsfag har nu været prøvfag i fire år. Det første år var prøven skriftlig, men ved slutningen af skoleåret 2006/2007 besluttede ministeren sammen med forligskredsen, at afgangsprøven i samfundsfag fra skoleåret 2007/2008 alene skulle være mundtlig. Det er altså tredje år, hvor der evalueres på den mundtlige prøveform.

Ifølge principperne for prøvfag til udtræk deltog cirka en femtedel af landets 9. klasser i folkeskolens afgangsprøve i samfundsfag.

Skolestyrelsen og fagkonsulenten vil gerne benytte lejligheden til at sige mange tak for samarbejdet til de beskikkede censorer. De har ydet en meget stor indsats, hvad angår uddybende tilbagemeldinger, faglige vurderinger og i vejledning af kollegaer. Desuden vil vi gerne sige tak til de mange, der har bidraget med gode overvejelser, kommentarer og afklarende spørgsmål.

Evalueringen

Evalueringen af de mundtlige prøver bygger på de beskikkede censorers tilbagemeldinger om prøveafholdelsen. Desuden indgår henvendelser til fagkonsulenten fra lærere i evalueringen. Da antallet af beskikkede censorer er begrænset, medfører det, at det statistiske materiale er beskedent. Konklusionerne bør derfor læses i dette perspektiv.

De beskikkede censorer fik forud for prøveafholdelsen udleveret et evalueringsskema. Evalueringsskemaet rettede konkrete spørgsmål til tre hovedområder:

- Opgivelserne
- Prøveoplæggene
- Prøveafholdelsen.

De beskikkede censorer har også haft mulighed for at komme med kommentarer, der knyttede sig direkte til de enkelte spørgsmål, samt haft mulighed for at udtrykke sig mere generelt om hele prøvesituationen. De beskikkede censorer har desuden kunnet uddybe de enkelte problemstillinger pr. mail og telefon med fagkonsulenten.

Opgivelserne

Til den mundtlige prøve skal opgives et alsidigt sammensat stof, der dækker fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder. Opgivelserne organiseres i emner med problemstillinger og omfatter tekst og andre udtryksformer. Opgivelserne kan repræsentere stof fra både 8. og 9. klassetrin. Opgivelserne skal være på dansk.

Generelt fremgår det tydeligt af opgivelserne, hvilke emner med problemstillinger der er arbejdet med i undervisningen. Det skal dog nævnes, at opgivelserne enkelte steder opfattes som utilstrækkelige. Det er vigtigt, at opgivelserne indeholder tydelige angivelser af, hvilke emner med problemstillinger der er arbejdet med, og hvilke undervisningsmaterialer der er anvendt. Det giver eleverne det bedste udgangspunkt for deres forberedelse til prøven og gør det samtidig lettere for censor at danne sig et overblik over undervisningens indhold og form. Materialerne bør derfor angives med titel, forfatter, forlag, oplag og udgivelsesår, samt hvor de stammer fra. Tekster, som er vanskelige at skaffe, bør sendes i kopi til censor.

Der er tale om et rimeligt bredt udvalg af tekster, fx artikler, lovtekster, uddrag af partiers og organisationers informationsmaterialer, breve, sangtekster og baggrundstekster. Opgivelserne indeholder igen i år kun i mindre grad andre materialer og udtryksformer. Her tænkes fx på dokumentar- og spillefilm. Flere steder fremhæves det, at opgivelserne i denne sammenhæng opfattes som utilstrækkelige.

Opgivelserne synes dækkende for alle trinmål efter 9. klassetrin. Dog fremhæves det enkelte steder, at emnet EU ikke er dækket i tilstrækkeligt omfang. Det fremhæves endvidere, at det centrale kundskabs- og færdighedsområde ”Økonomi. Produktion, arbejde og forbrug” enkelte steder er underprioriteret.

De materialer, der dannede grundlag for prøven, fx materialer fra udlånsamlinger, har været tilgængelige for eleverne i perioden op til prøveafleggelsen.

Igen i år manglede skolelederens underskrift på opgivelserne i flere tilfælde. Skolelederen skal underskrive opgivelserne, da han/hun har det formelle ansvar for, at disse opgivelser er i overensstemmelse med kravene til såvel indhold som omfang. Det er derfor vigtigt at overholde denne procedure, således at skolelederens ansvar fastholdes. Der er skoler, hvor der arbejdes hen mod, at skolelederen har en 10-minutters dialog med hver enkelt lærer i samtlige mundtlige prøvfag. En anden mulighed er, at faggruppen vurderer opgivelserne og efterfølgende har en dialog med skolelederen. En sådan ordning vil formentlig være med til at optimere opgivelserne. Samtidig vil det måske forebygge ukonstruktive samtaler mellem censor og eksaminator og dermed bidrage til en bedre start på prøveafholdelsen.

Prøveoplæggene

Oplæggene til den mundtlige prøve skal alsidigt repræsentere samtlige områder inden for det opgivne stof. Et prøveoplæg baserer sig på kilder med tilhørende spørgsmål formuleret af læreren. Prøveoplægget skal have sammenhæng med opgivelserne og være ukendt for

eleven. En kildetype, der indgår i et oplæg, skal også indgå i opgivelserne. Oplæggene skal være på dansk.

Der er i meget høj grad tilfredshed med prøveoplæggene. Oplæggene har gennemgående givet eleverne mulighed for at uddrage det væsentlige af en samfundsmæssig fremstilling og her skelne mellem fakta og tolkning, samt hvilke værdier og interesser udlægningen kan ses som udtryk for. Oplæggene har desuden givet eleverne mulighed for at vurdere kildernes ophavsforhold, kontekst, tendens og troværdighed samt har givet eleverne mulighed for at perspektivere overvejelserne i en samfundsmæssig sammenhæng.

Enkelte anfører, at for teksttunge prøveoplæg bevirker, at eleverne anvender for meget tid på at referere teksterne. Det fremhæves endvidere, at for mange spørgsmål i de enkelte prøveoplæg udelukkende lagde op til redegørelse.

Mange lærere har direkte anvendt eller ladet sig inspirere af forlagsproducerede materialer. Desuden har mange hentet inspiration og materialer på SkoleKom. Det kan i denne sammenhæng være nødvendigt at ændre eller omformulere prøvespørgsmålene/prøveoplæggene, således at der er en direkte sammenhæng mellem de enkelte prøveoplæg og opgivelserne. Enkelte beskikkede censorer måtte bede lærerne justere denne type prøveoplæg, så der blev skabt en tilstrækkelig sammenhæng med opgivelserne. Det styrker yderligere elevens mulighed for at inddrage indhold fra undervisningen, herunder indhold fra opgivelserne.

Der indgik naturligvis også prøvespørgsmål, der var udarbejdet af læreren. I denne sammenhæng skal man ikke undervurdere kvaliteten i den proces, den enkelte lærer gennemløber under udarbejdelsen af prøveoplæggene.

Igen i år indgik der stort set ikke film- og lydclip i prøveoplæggene. Forklaringen kan være, at arbejdspresset i forvejen har været meget stort, og at der har hersket tvivl om ophavsretigheder m.v. Praktiske grunde som manglende sikkerhed for, at afspilningen ville fungere i prøvesituationen, kan også have afholdt nogle fra at benytte film- og lydclip.

Prøveafholdelsen

Der prøves i at:

- inddrage relevant viden om samfundsforhold
- analysere, fortolke og anvende kilder og
- anvende faglige begreber.

Adskillige lærere har nu ført elever til prøve i faget eller været ude som censorer. Det har givet nye kollegaer mulighed for at søge råd og vejledning om stort og småt. Der er ikke tvivl om, at dette er med til at optimere prøveafholdelserne.

Der er en meget høj grad af tilfredshed med selve prøveafholdelsen, hvor det er lykkedes at gennemføre prøverne planmæssigt og korrekt. Det er tydeligt, at både eksaminator og censor har gjort sig stor umage med at give eleverne en positiv oplevelse af prøveafholdelsen. I den forbindelse bør det nævnes, at lærerskift især i 9. klasse kan have en negativ indvirkning på prøveafholdelsen.

Generelt synes eleverne at besidde en god viden om samfundsforhold. De elever, der holder sig orienteret om samfundsforhold og derfor har en bred forståelse af omverdenen, har nemmere ved at perspektivere, vurdere og reflektere over de problemstillinger, oplægget indeholder.

Prøveafholdelsen indikerer, at elevernes nu i højere grad end tidligere anvender fagets terminologi. Der kan ligeledes spores en mindre fremgang i elevernes analyse af kilderne. Dette kunne tyde på, at der nu bliver arbejdet mere systematisk med faget.

Et enkelt sted er det blevet diskuteret, i hvilken grad ledende spørgsmål er acceptable. Lægges svaret mere eller mindre direkte i elevens mund, har eksaminator samtidig frataget eleven muligheden for en selvstændig besvarelse.

Der er fortsat mange henvendelser fra lærere, der er i tvivl om, hvilke bøger der må benyttes under forberedelsen. Ved forberedelsen er det tilladt for eleverne at anvende opslagsværker. Karakteristisk for opslagsværker er, at de enten er alfabetiserede eller kronologiserede. Beskrivelserne skal være kortfattede, og der må ikke være tale om længere periode- eller temabeskrivelser. Grundbøger eller litterære værker må ikke forefindes i forberedelseslokalet. Det er vigtigt, at censor forud for prøveafviklingen sikrer sig, at der udelukkende anvendes opslagsbøger under forberedelsen, således at det ikke bliver et diskussionspunkt umiddelbart inden eller under prøveafviklingen.

Andet

Flere lærere har forud for prøveafviklingen udtrykt bekymring over at skulle have beskikket censor. Efterfølgende har de fleste lærere dog understreget, at de har haft et stort udbytte af den faglige sparring med den beskikkede censor. Det skal derfor understreges, at hvervet som beskikket censor stiller store faglige og menneskelige krav. Ud over de faglige krav skal de beskikkede censorer også honorere krav som fx evnen til at kunne samtale, forhandle og vise hjælpsomhed. Mødet mellem de beskikkede censorer og eksaminatorerne skulle derfor gerne medføre et kvalitetsløft for alle parter.

Problematikken om ikke-linjefagsuddannede lærere er fortsat den samme som sidste år. Lærernes faglige kvalifikationer påvirker naturligvis fagligheden i den daglige undervisning, såvel positivt som negativt. På det personlige plan kan det desuden betyde mange frustrationer og ekstra arbejde for de pågældende lærere. I forbindelse med prøveafholdelsen kan konsekvensen være, at de enkelte lærere mangler den faglige ballast til at stille relevante spørgsmål til oplæggene. Det kan tillige gøre det vanskeligt for censor at fastholde censorrollen, når censor for at bidrage til et forsvarlig prøveforløb i for høj grad må deltage direkte i eksaminationen. Derfor kan skoleledelserne med fordel prioritere uddannelse/efteruddannelse af lærere højt samt tilstræbe, at der i videst muligt omfang anvendes linjefagsuddannede lærere i samfundsfag. Det skal dog fremhæves, at mange ikke-

linjefagsuddannede lærere har sat sig grundigt ind i faget, og at deres engagement smitter af på eleverne. Desuden har mange gjort brug af deres linjefagsuddannede kollegaer. Hvis de tillige er rutinerede i at føre til prøve, kan det være et yderligere bidrag til et godt prøveløb.

Problematikken om lærerskift i 8./9. klasse er ligeledes uændret. Det kan blandt andet medføre, at det er vanskeligt for læreren at få overblik over, hvilke emner der er gennemgået, og hvilke materialer der er anvendt. Desuden kan det være vanskeligt for lærer og censor at vurdere, hvor stor vægt der er lagt på de enkelte emner. Dette forhold synes særligt vanskeligt at ændre på. Måske kan problemet afhjælpes ved en bedre udnyttelse af årsplanerne.

Hovedkonklusioner

Opgivelserne

- Opgivelserne synes dækkende for alle trinmål efter 9. klassetrin. Dog fremhæves det enkelte steder, at emnet EU ikke er dækket i tilstrækkeligt omfang. Det fremhæves endvidere, at det centrale kundskabs- og færdighedsområde ”Økonomi. Produktion, arbejde og forbrug” enkelte steder er underprioriteret.
- Opgivelserne indeholder igen i år kun i mindre grad andre materialer og udtryksformer. Her tænkes fx på dokumentar- og spillefilm. Flere steder fremhæves det, at opgivelserne i denne sammenhæng opfattes som utilstrækkelige.

Prøveoplæggene

- Der er i meget høj grad tilfredshed med prøveoplæggene. Oplæggene har gennemgående givet eleverne mulighed for at uddrage det væsentlige af en samfundsmæssig fremstilling og her skelne mellem fakta og tolkning, samt hvilke værdier og interesser udlægningen kan ses som udtryk for.
- Enkelte anfører, at for teksttunge prøveoplæg bevirker, at eleverne anvender for meget tid på at referere teksterne. Det fremhæves endvidere, at for mange spørgsmål i de enkelte prøveoplæg udelukkende lagde op til redegørelse.

Prøveafholdelsen

- Prøveafholdelsen indikerer, at eleverne nu i højere grad end tidligere anvender fagets terminologi.
- Der kan spores en mindre fremgang i elevernes analyse af kilderne. Dette kunne tyde på, at der nu bliver arbejdet mere systematisk med faget.
- Generelt synes eleverne at besidde en god viden om samfundsforhold. De elever, der holder sig orienteret om samfundsforhold og derfor har en bred forståelse af omverdenen, har nemmere ved at perspektivere, vurdere og reflektere over de problemstillinger oplægget indeholder.

Andet

- Skoleledelserne kan med fordel prioritere uddannelse/efteruddannelse af lærere højt samt tilstræbe, at der i videst muligt omfang anvendes linjefagsuddannede lærere i samfundsfag.

Afrunding

I det forløbne skoleår har der været mange lærerhenvendelser. Tendensen er, at spørgsmålene nu går mere i detaljen. Det indikerer, at lærerne nu har mere overskud til at spørge ind til tingene.

Der er ikke tvivl om, at samfundsfag som prøfefag fortsat er en stor udfordring for mange lærere. Men situationen ændrer sig fortsat i positiv retning. Flere lærere har nu ført til prøve i faget og været ude som censorer. Det betyder, at nye lærere nu har fået mange kollegaer, hvor de kan søge råd og vejledning. Der er ikke tvivl om, at det på længere sigt også vil have en positiv afsmitning på den daglige undervisning og prøveafholdelsen.

Det er endnu for tidligt at sige noget om, hvilken indflydelse Fælles mål 2009 har haft på den daglige undervisning, prøveafholdelsen og elevernes præstationer.